

AZ ÁTÉPÍTÉS ÉVE

BESZÁMOLÓ

AZ

ÁLLAMBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK TÖRTÉNETI LEVÉLTÁRA

2004. évi MŰKÖDÉSÉRŐL

Budapest, 2005

Tartalomjegyzék

<i>Az átépítés éve</i>	3
I. A Történeti Levéltár szervezete, működése, elhelyezési körülmények	5
II. A felgyorsított iratátadás második üteme	7
III. Az állampolgári ügyek intézése	9
IV. A tudományos kutatók fogadása	13
V. A levéltári és tudományos feldolgozó munka	15
VI. Más szervek megkeresései	21
VII. Gazdálkodás	23
 <i>Függelék</i>	
Feljegyzés a 2003. évi III. törvény módosításáról	25
A Történeti Levéltár munkatársainak válogatott publikációs jegyzéke, 2004.	33

Az átépítés éve

A beszámoló évében kiegészült az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára vezetése (továbbiakban Történeti Levéltár vagy Levéltár). Az Országgyűlés elnöke 2004. július 1-én Kónyáné Dr. Kutrucz Katalint nevezte ki a Történeti Levéltár főigazgató-helyettesévé.

A Történeti Levéltárban 2004-ben folytatódott az előző évben megkezdett átalakítás, ami előfeltétele annak, hogy a 2003. évi III. törvényben rögzített újabb feladatait is elláthassa. Ez elsődlegesen a Levéltár épületének nagyarányú belső átépítését jelentette, hogy képes legyen befogadni a Levéltár őrizetébe rendelt újabb iratmennyiséget. A Levéltár alsó szintjein – földem-megerősítést követően – további új raktárakat alakítottunk ki. Az ennek következtében megszünt munkatereteket a tetőtér beépítésével pótoltuk, amihez viszont elkerülhetetlen volt egy új lépcsőház kiképzése is.

Az átépítéssel összefüggésben a Levéltár a 2004. év háromnegyed részében „rendkívüli állapotok” közepette működött, mivel az átépítés épp úgy visszahatott a belső munkavégzésre, amiképpen a kutatótermet – változatlan intenzitással – látogató külső kutatók munkakörülményeire is. A Levéltár munkatársai szakmai feladataikat (iratfeltárás, iratelőkészítés, ügyfelek kiszolgálása) többszöri – házon belüli – átköltöztetést elszenvedve végezték. Ez egyfelől erősen rontotta az egymásra épülő, illetve egymást kölcsönösen feltételező munkafázisok gördülékeny végzését, másfelől épp úgy mérsékelte hatékonyságukat az építéssel összefüggő állandó zaj, por, és az épületen belüli közlekedés tartós korlátozott-sága, mint ahogy a külső kutatók is csak nagy önfegyelmel tudtak a megkapott iratokra koncentrálni. A Levéltár munkatársainak állandó figyelme és nagyfokú körültekintése is kellett ahhoz, hogy az épület átalakítása egyetlen baleset nélkül fejeződhessen be.

Az év végére a Levéltár készen állt a 2003. évi III. törvényben rögzített iratátvétel utolsó nagyobb fázisának lebonyolítására, emellett – az épület minden hasznosítható négyzetméterét igénybe véve – kialakítottuk a munkatársak és a technikai eszközök elhelyezésének új rendjét.

Jelen beszámoló időszaka más szempontból is *az átépítés éve* volt. A Történeti Levéltár 2003. évi beszámolója kimerítően taglalta a 2003. évi III. törvény rendelkezéseinek azon – az alkalmazás kezdetén azonnal nyilvánvalóvá vált – fogyatékoságait és belső ellentmondásait, melyek akadályozzák, illetve nehezítik az információs kárpótlás gördülékenyebb megvalósulását. A részletekbe menően elősorolt anomáliák orvoslására tett javaslatokat az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága – a beszámoló megvitatása és elfogadása során – támogatta.

Emellett a bizottság két tagját megbízta, hogy segítse a módosító ajánlások elkészítését. Ennek megfelelően készítette el az év végére a Levéltár főigazgató-helyettese a 2003. évi III. törvény módosítására vonatkozó feljegyzését, s küldte azt el a megbízónak. (A feljegyzés beszámolónk függelékében olvasható.)

A 2003. évi III. törvény hatályba lépése óta van lehetőség arra, hogy az előző rendszerben joghátrányt szenvedett állampolgárok a Levéltárban őrzött, rájuk vonatkozó iratokon túlmenően megismerhessék a róluk jelentő egykori hálózati személyek („ügynökök”) azonosításához szükséges adatokat. A Levéltár – a fellelhető adatok alapján teljes bizonyossággal azonosítva a fedőnév mögött rejtő személy kilétét –, 2004 folyamán több mint kétszáz személy esetében adott a kérelmezőknek a fentebbi azonosítást lehetővé tevő adatokat, iratokat.

Miután az év vége felé közeledve a politikai közélet szereplői az információs kárpótlás – és a vonatkozó törvény – érdemi korrekcióját kezdeményezték, a 2005. év a Történeti Levéltár és a hozzá forduló ügyfelek számára folytatólagosan az átmenetiség tartósulását vetíti előre. Átmenetiség prognosztizálható abban az értelemben is, hogy eleddig az új évezred minden páratlan évében (2001, 2003, 2005) módosult, illetve módosulni látszik az információs kárpótlás kérdésének jogszabályi rendezése. A Történeti Levéltár a 2004. év végére éppen megteremtette a 2003. évi III. törvényben rögzített működés, illetve feladatellátás kondícióit. Ehhez képest látszik úgy, hogy az átmenet, az átalakulás-átépítés és a szolgáltatások rendjének kiszámíthatóvá válása prolongálódik.

Budapest, 2005. március

Gyarmati György
főigazgató

I. A Történeti Levéltár szervezete, működése, elhelyezési körülmények

A Történeti Levéltár feladathoz rendelt szervezeti felépítése a beszámoló évében nem változott. Feladatait elsődlegesen az elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységének feltárásáról és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára létrehozásáról szóló 2003. évi III. törvény, a közokiratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyagvédelemről szóló 1995. évi LXVI. törvény (a továbbiakban Ltv.), valamint a közlevéltárak és a nyilvános magánlevéltárak tevékenységével összefüggő szakmai követelményekről szóló 10/2002. (IV. 13.) NKÖM rendelet rögzíti, munkáját pedig az Országgyűlés elnöke által jóváhagyott Szervezeti és Működési Szabályzatban (SZMSZ, lásd: www.abtl.hu) foglaltak szerint végzi. A költségvetési intézmények gazdálkodását érintő évközbéli jogszabályváltozásokat a vonatkozó reszort szabályzatokban elvégeztük, de az SZMSZ-ben történő érvényesítését a 2005. év első felére ütemeztük, mivel a szóban forgó év elején lezárul a 2003. évi III. törvényben meghatározott iratátadás, ami a belső szervezeti rend némi korrekcióját is megkívánja. Ezzel elkerülhető a – mindenkoron külön jóváhagyást is igénylő – SZMSZ túl gyakori módosíthatósága. Ugyanez magyarázza, hogy az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára fond- és állagjegyzékének újabb, bővített verzióját is a szóban forgó iratátadási eljárás lezárása nyomán érdemes közreadni.

A Történeti Levéltár 2004. évi jóváhagyott létszáma 84 fő volt. A korábbi évhez képest öt főre rúgó engedélyezett létszámbővítés semmi esetre sem tekinthető elégségesnek ahhoz, hogy az új törvénnyel számottevően bővülő feladatokat ellátva valóban érdemi előrelépés történjen az információs kárpótlás terén. Az év folyamán egy munkatársunk vonult öregségi nyugállományba, három fő GYED-en lévő munkatársat határozott időre felvettekkel pótolunk. Munkatársaink közül a 2003. év folyamán sikeresen tett közigazgatási alapvizsgát 7 fő, közigazgatási szakvizsgát 3 fő. Egy munkatársunk szerzett diplomát, öten folytatnak felsőfokú tanulmányokat. Ketten tettek sikeresen alapfokú, ketten középfokú nyelvvizsgát. Különböző egyetemeken doktori programjaiban 9 fő vesz részt Ph.D. képzésben.

A Levéltár működését az év nagy részében az épület átépítése határozta meg. Ennek végeredményeként a 2003. évi III. törvényben a Levéltár őrizetében rendelt iratmennyiség elhelyezésére és kezelésére alkalmas raktárkapacitást kellett biztosítanunk, úgy, hogy a levéltár funkcionális munkavégzéséhez szükséges munkaterek és szolgáltatói feladatok ellátása se csorbuljon. Az átalakításnál épp úgy tekintettel kellett lenni az épületegyüttes egy részének műemléki védettségére, mint ahogy a Levéltár „körbeépítettségéből” fakadó beszorítottságra. Az átalakítás – több szinten földem-megerősítés, raktárak, új lépcsőház lifttel, tetőtér-beépítés, új munkaterek kialakításával – az Országgyűlés költségvetési feje-

zetében biztosított fedezet keretében határidőre megtörtént. Az átépítés eredményeként viszont, egy minden négyzetméterében kihasznált – mondhatni zsúfolt – elhelyezési-működési rendben folyik mind a levéltári munkavégzés, mind pedig a kutatók és az állampolgárok fogadása, kiszolgálása.

II. A felgyorsított iratátadás második üteme

A törvény szerint 2004 folyamán az elmúlt rendszer állambiztonsági szervei 1970-1980 között keletkezett, gyűjtőkörünkbe rendelt iratait kellett megkapnia a Történeti Levéltárnak. A különböző szervektől az év folyamán összesen 169 iratfolyóméternyi iratot vettünk át. Az iratok átadása-átvétele – a korábbi gyakorlatnak megfelelően – ebben az évben is a jogszabály alapján életre hívott ún. *Felügyelő Bizottság* tagjainak jelenlétében történt.

<i>A Történeti Levéltárba 2003-2004-ben érkezett iratok mennyisége</i> (iratfolyóméterben: ifm)		
<i>Iratátadásra kötelezett szervek</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>
Átvilágító Bizottságok	16,4	0,0
Belügyminisztérium és szervei	27,0	15,1
Információs Hivatal	119,5	54,2
Katonai Felderítő Hivatal	3,6	5,9
Katonai Biztonsági Hivatal	6,7	15,2
Nemzetbiztonsági Hivatal	222,0	69,6
Nemzetbiztonsági Szakszolgálat	5,0	8,6
Összesen	400,2	168,6

Előző évi jelentésünkkel egyezően továbbra is fennáll egy anomália az iratátadás kapcsán. A minősítésüket megőrző és ezért visszatartott iratokról is jegyzéket kapunk az átadó szervektől. A jegyzék részben „kódszamos”, részben olyan szűkszavú tételei, mint pl. „O-dosszié”, „személyi gyűjtő”, az adott anyag megismerésének lehetősége nélkül, aligha adnak módot a Levéltárnak arra, hogy – jogszabályban biztosított lehetőségével élve – a kijelölt bírósági fórumhoz fordulva kérje a visszatartott iratok átadását.

Ugyanezen „kódszamos”, illetve alig informáló iratjegyzék következménye az átadott iratok tekintetében, hogy a Levéltáron belül az iratátvétel aktusához beiktatandó egy hosszadalmas munkafolyamat még azt megelőzően, hogy az archiváriusi értelemben vett szakszerű iratfeltárás megkezdődhetne. Az iratátadásra kötelezett szervek által készített iratjegyzék tételes ellenőrzése nem csupán az esetleges adatelírások pontosítását szolgálja – ami iratok tömegének jegyzékelése esetén, mondhatni természetes. Ennél is fontosabb, hogy a tételes levéltári kontroll keretében válik ismertté az átvett iratok – esetenként nagyon különböző – típusa. Az iratátadó szervek – fentebb leírt – jegyzékei ugyanis esetenként nemhogy az iratok tartalmáról, de azok jellegéről is alig tájékoztatnak.

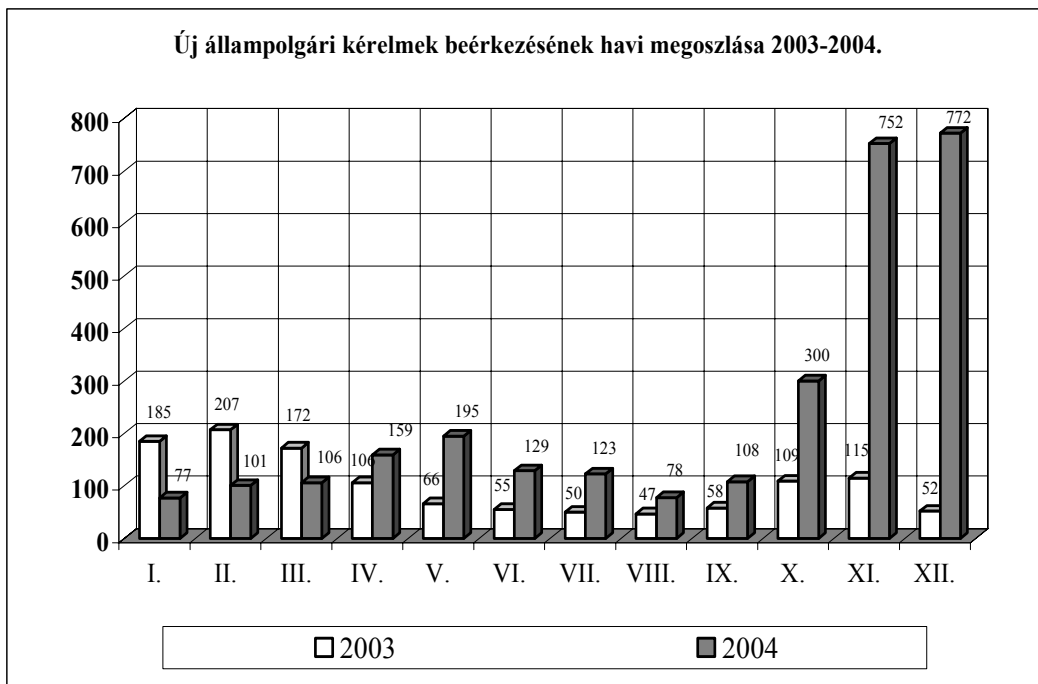
Az iratátvételnél a Levéltáron belüli kontrollja révén válik világossá a különböző szervektől átvett iratok jellege-típusa, s ez alapján lehet arról dönteni, hogy azok megfelelő rendben kerüljenek egyfelől az ugyanon már korábban érkezett, másfelől a más szervektől átvett hasonló típusokat őrző polcokra. Ennek az ellenőrző előrendezésnek a végeztével kezdődik a valódi levéltárosi feltáró munka: darabonként kézbe véve az iratokat, dossziékat olyan segédletek, illetve adatbázisok készítése, hogy mind a – többnyire tematikus logika szerint kereső – tudományos kutatók, mind pedig a – jórészt névhez kötötten érdeklődő – állampolgárok kérései kielégíthetőek legyenek.

A 2004. évi átépítéssel, az új raktárak kialakításával összefüggésben esetenként nagyobb mennyiségű – részben többszöri – belső irat-átcsoportosítás vált szükségessé. Erre egyfelől a több helyütt szükségessé váló fődém-megerősítés miatt volt szükség, másfelől azért történt, hogy az átadásra kötelezett szervektől beérkezett/beérkező hasonló irattípusok őrzése ésszerűbb elhelyezésben történjen. Az újonnan átvett iratok módszeres levéltári feldolgozása azután kezdődhet meg, ha a 2003. évi törvényben rögzített iratátadás – 2005. január-februárjára időzített – harmadik üteme is lezárul, s végére érünk a fentebbiekben vázolt ellenőrzve-bevételező előrendezésnek.

III. Az állampolgári ügyek intézése

Az állampolgári megkeresések szempontjából, létrehozása (1997) óta a második leglátogatottabb éve volt a Levéltárnak 2004. Tapasztalataink szerint ez abból is adódott, hogy – a korábbi szabályozástól eltérően – a 2003. évi III. törvény immár lehetővé tette, hogy az állampolgárok megismerhették az egykor róluk jelentő ügynökök valódi nevét is. Ennek több következménye volt. Az új megkeresések mellett számosan fordultak ismételten hozzánk azok közül, akik a jogelőző Történeti Hivatal működése idején már kaptak magukra vonatkozó iratot, de a róluk jelentő egykori hálózati személy nevét akkor nem ismerhették meg. Most értelemszerűen élt egy részük ezzel a lehetőséggel. A másik következmény az volt, hogy miután az év folyamán több egykori hálózati személy neve nyilvánosságra került, a korábbinál jóval többen érezték indíttatást arra, hogy kérjék a rájuk vonatkozó iratokat. Az év utolsó hónapjaiban megsokszorozódott a beérkező új kérelmek száma.

Az említettekben következően a Levéltár szolgáltatásai több szempontból is módosulni látszanak. A megszorodó kérelmek következtében számottevő mértékben növekszik – és növekedni fog – a „várakozási idő”. Az elmúlt évek gyakorlata szerint 3-6 hónapon belül tudunk válaszolni a kérelmezők zömének. Ez a terminus – amennyiben az érdeklődés intenzitása tartósul – akár duplájára is nőhet. További következmény, hogy – tendenciájában – mérséklődni látszik a „pozitív válaszok” aránya. Míg a korábbi évek együttes átlagát tekintve száz be-

érkezett kérelemből kerekén 35 esetben találtunk anyagot, az újabbak közül ez az arány 32 százalékra redukálódott. Az ún. „ügynökkérdés” intenzívebb pertaktálása a közbeszédben rohamszerűen indított olyanokat is kérvényük beadására, akikre – úgy tűnik – nem terjedt ki a letűnt rendszer belső elhárításának figyelme.

Az egykori hálózati személyek törvényben biztosított megismerhetősége elé viszont nem csupán a – hol törvényes, hol törvénytelen – korabeli iratmegsemmisítések gördítenek gyakorta akadályt. Ugyanilyen gondot jelent az egykori hálózati személyek névadásának és regisztrálásának rendje is. Nem volt konvenció a szolgálatoknál a fedőnév-névadásra, aminek következtében vannak olyan fedőnevek, amelyekhez kapcsolódóan több tucatnyi – vagy éppen száz fölötti számú – személy adatai bukkannak elő. Az ily módon „megkereszteltek” esetében csak kellő számú további adat fellelése tenné lehetővé a keresett ügynök teljes bizonyossággal történő azonosítását. Gyakorta megoldhatatlan viszont – pl. százhusz „Budai” fedőnéven regisztrált kartotékadat közül – pontosan beazonosítani az éppen keresettet. (Előfordult, hogy ugyanazon megyei állambiztonsági szerv egy hónapon belül két új ügynökét regisztrálta a fenti fedőnéven. Az munkadossziék (ún. M-dosszié) nagy részének 1956-os megsemmisülése-megsemmisítése miatt, 1957-ben újrakezdték ezek számozását, így ritkán az is előfordulhat, hogy a hálózati személy azonosító kartonján fellelhető „M-dosszié” száma megtévesztő, s a sorszám-ismétlődés miatt maga a dosszié már másik ügynököt rejt.) Ennek következménye – a már említett megsemmisítéseken túl –, hogy közel másfélezer ügynök-azonosítási kérelemhez képest, alig több, mint kétszáz esetben tudtuk teljes bizonyossággal hozzárendelni a fedőnévhez a szóban forgó hálózati személy valódi adatait.

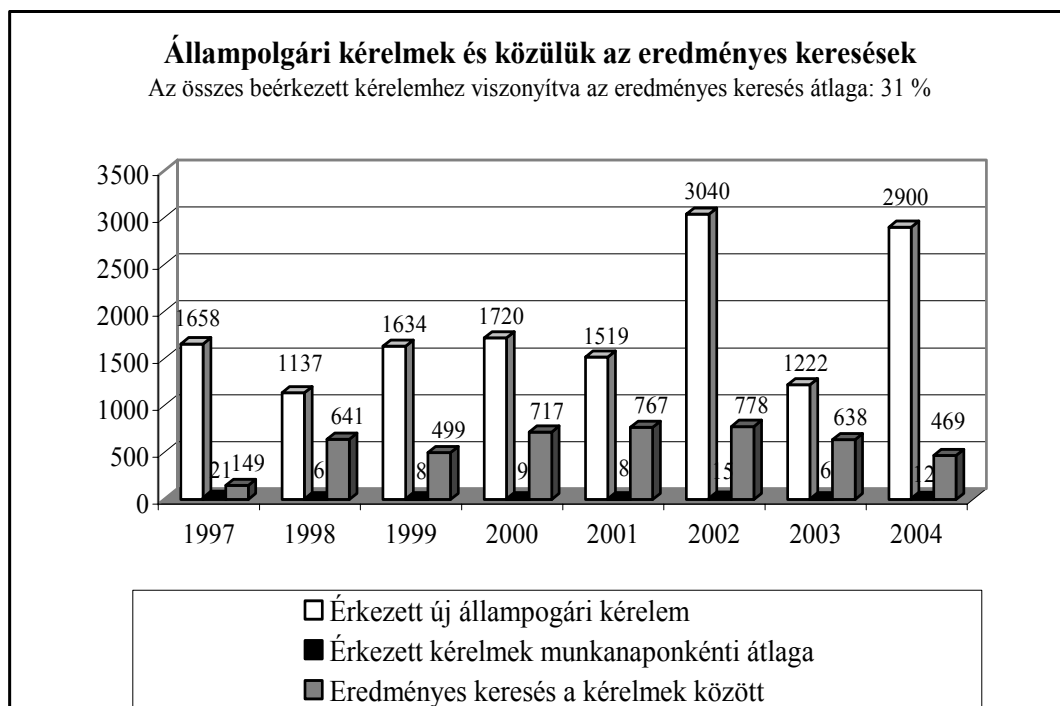
A 2004. évben közel ötszáz állampolgár kérésének tudtunk eleget tenni úgy, hogy összesen több mint 27 000 oldalnyi iratot kaptak kézhez. (Ez kevesebb, mint a korábbi évek szolgáltatása. Oka, hogy a fentebb már ismertetett épületátalakítás számottevően hátráltatta a levéltári munkát.) Egy-egy kérelemre a beszámoló évében – átlagosan – 59 oldalnyi kiadott iratmásolat jutott. Nem állapítható meg viszont korreláció a Levéltárban őrzött iratok fokozatos gyarapodása, azok ugyancsak fokozatosan bővülő feltártsága, valamint a kérelmekhez rendelhető kiadott másolatok között.

Egy kérelemre átlagosan jutó iratmásolat	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	32	43	47	49	59	72	64	59

A fenti átlagszámok mögött nagyarányú a szóródás: van olyan kérelmező, aki mindössze három lapot kapott, és van olyan, aki több százat. Egyelőre csak nagyon esetleges előrejelzésként utalnak arra az átlagszámok, hogy az igazán vasikos dossziéval rendelkezők (vagy hozzátartozóik) már éltek a lehetőséggel, hogy

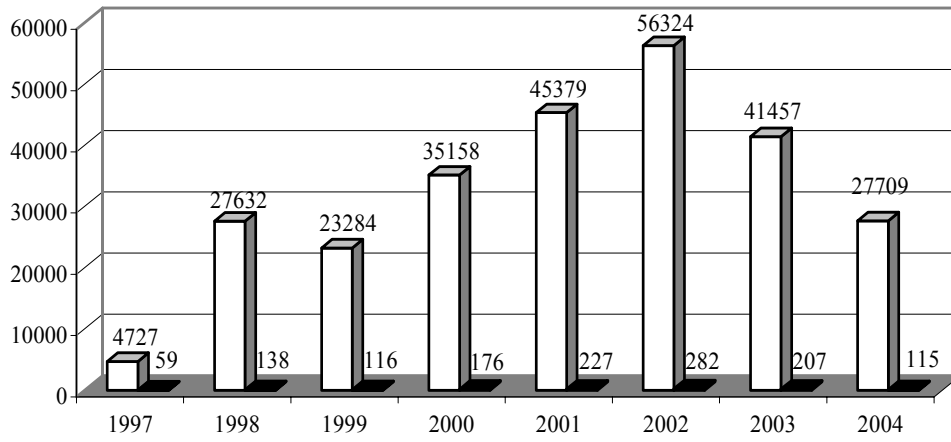
részesüljenek az információs kárpótlásban. A Levéltár működésének kezdete óta 2004 végéig, több mint 4 600 állampolgár összesen közel 262 000 oldal iratmásolatot kapott. Az pedig, hogy tendenciájában növekedni látszik azon beadott kérelmek aránya, amelyekhez nem találunk a kérelmező állampolgárra vonatkozó iratot, nem jelenti azt, hogy mérséklődne a keresési terhelés.

Az iratfeltárás előrehaladása azok megtalálását segíti, akik fellelt irataik alapján már bekerültek az egyre gyarapodó levéltári adatbázisba. Mivel azonban minden állampolgári kérelem egyedi sorsot takar, gyakori, hogy a végül is sikertelennek bizonyuló iratkeresések ugyanannyi, vagy akár hosszadalmasabb időráfordítást igényelnek, mint azok, amelyek eredménnyel végződnek. Nem általános, de inkább az tapasztalható, hogy az iratok feldolgozásának előrehaladtával a korábban már eredményes kereséssel zárult állampolgári kérelmekre tudunk – időnként – újabb, további iratokat fellelni. Ennél ritkábban fordult eddig elő, hogy az első megkeresésre történt nemleges válasz után, később bukkannánk ugyanazon kérelmezőre vonatkozóan iratokra, adatokra. (Egyelőre megválaszolhatatlan, hogy az iratátadó szervek újabbban beérkezett iratai érdemlegesen módosítanak-e az eddigi tendencián.)

Állampolgároknak kiadott fénymásolatok

Átlagosan 56 oldalnyi fénymásolat jut egy állampolgári kérelemre

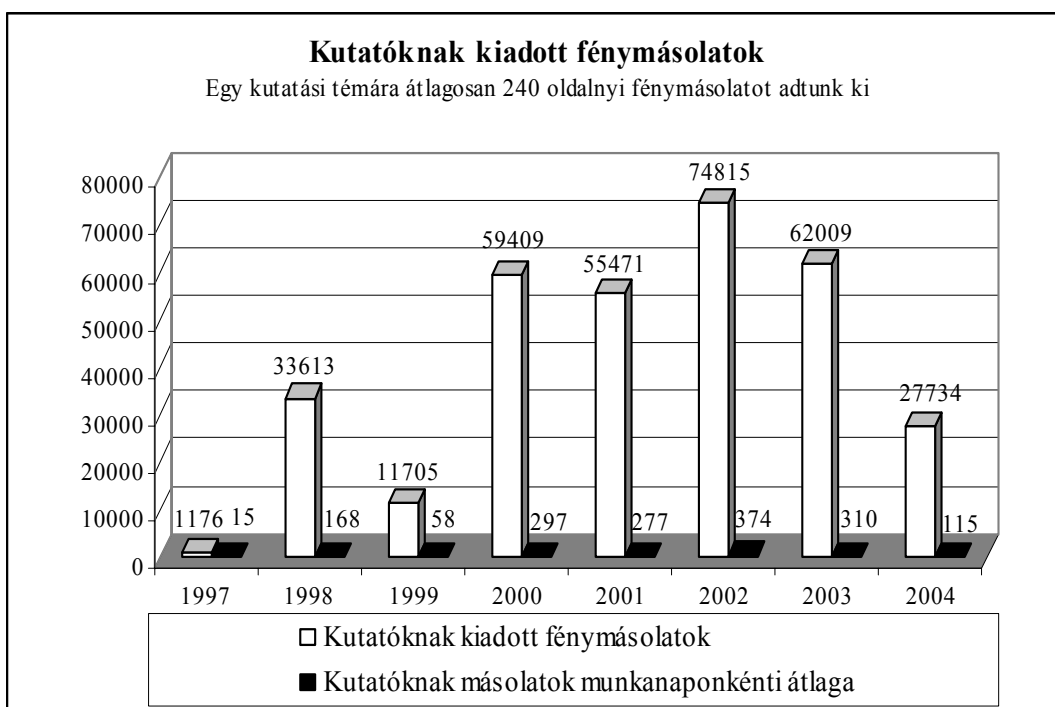
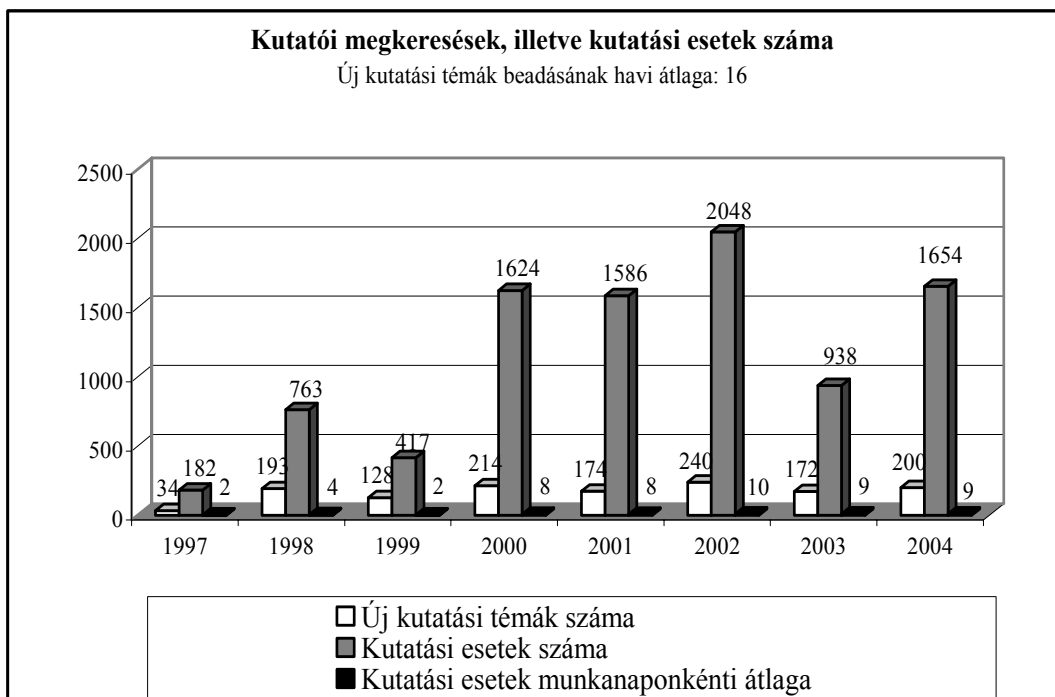
□ Állampolgároknak kiadott fénymásolatok száma

■ Állampolgároknak másolatok munkanaponkénti átlaga

IV. A tudományos kutatók fogadása

Az állampolgári megkeresésekhez hasonlóan, a tudományos kutatói érdeklődés szempontjából is ez volt a Levéltár második „legforgalmasabb” éve, miközben – mint már utaltunk rá – folyt az átépítés, ami a tudományos kutatókat is egyvég-tében zavarta. Kétszáz új kérelem kapott zöld utat a kutatást engedélyező Levél-tári Kuratóriumtól, s több mint 1 600 alkalommal dolgoztak a múlt feltárását végzők a kutatóterem asztalainál. Továbbra is azok voltak többségben, akik a történeti megismerés szaktudományos konvencióit követve művelték hivatásu-kat, de az sem volt kivételes, hogy a tudományos kutatás örve alatt ismertebb közéleti személyiségek letűnt rendszerbeli ténykedésének felderítésére reduká-lódott a múltfeltárás. Ha azt vesszük figyelembe, hogy a történelmi (közel)múlt megismerése nem – nemcsak – disciplináris kiváltság, aligha alkotható olyan egzakt regula, mely a kutatási célkitűzések fentebbi különbözősége között jog-szerűen differenciálni tudna. Továbbra sem látszik jobb megoldás, mint a közér-dekú adatok nyilvánossága, a személyes adatok védelme, valamint a múlt meg-ismerhetősége hármass viszonyrendszerét egymásra vonatkoztatva is megfelelően rendező jogszabály alkotása, s ennek következetes betartása-betartatása.

A beszámoló évében több mint 27 000 oldal iratmásolatot adtunk ki a tudomá-nyos kutatóknak. A Levéltár létrehozása óta pedig összesen 326 000 oldalnyi az a kiadott forrásmennyiség. Ennél a mennyiségnél a kutatóknak jóval több iratot kellett – levéltári előkészítés nyomán – helyben átnézniük és kijegyzetelniük ahhoz, hogy történelmi közelmúltunk vizsgált szeleteiről a korhű rekonstrukciót segítő képet alkothassanak.

V. A levéltári és a tudományos feldolgozó munka

A Levéltár működésének – a korábbi években is visszatérően jelzett – alapvető ellentmondása, hogy az állampolgárok és a kutatók kiszolgálását a kezelésében lévő iratok jó részének feltáratlansága mellett végzi, miközben minden évben számottevően bővül az újonnan beérkezett iratok mennyisége. Ezzel együtt továbbra is az iratfeltárássra, illetve a kutatói segédletek készítésére helyezzük a hangsúlyt a levéltári feltáró munka során.

A megkeresések és az iratok jellege miatt a levéltári segédletkészítés leghatékonyabb módja, különböző számítógépes adatbázisok építése. Ennek előre haladásáról tájékoztatnak az alábbi adatok:

<i>A Történeti Levéltár iratanyagának számítógépes feldolgozottsága</i>					
	2002*	2003	2004	Összes	Növekmény**
Névmutató: nevek száma a központi adatbázisban	328005	94141	83859	506005	154 %
Teljeskörűen feltárt dossziék száma	1064	1730	1231	4025	378 %
Kutatási tárgyszavakhoz kapcsolt dossziék száma	16075	8004	11378	35457	220 %
Dossziékhoz rendelt nevek száma***	430107	136182	109613	675902	157 %
Digitalizált iratoldalak száma	410194	55774	175215	641183	156 %
* Állapot a Történeti Hivatal megszüntetésekor, 2002 végén.					
** Növekmény 2003-2004 folyamán a Történeti Levéltárban.					
*** Egyes nevek többször is szerepelhetnek ugyanazon dossziében.					

A táblázat az iratok feltárássának bővülését mutatja, mind az állampolgári, mind pedig a kutatókat segítő adatszolgáltatás terén. Elsődlegesen azon iratokban jutott előre a feltárás, amelyek kezdettől (már a Történeti Hivatal létesítésétől), vagy legalábbis több éve őrizetünkbe kerültek. A 2003. évi III. törvény alapján újabban a Levéltárba érkezett iratokban előbb egy – a beszámoló korábbi részeiben már érintett – előrendezésre van szükség, hogy azok jellege kiderüljön, s idővel bevonható legyen a módszeres iratfeltárás körébe.

Jelenleg több mint félmillió személy neve szerepel a Történeti Levéltár adatbázisában, úgy hogy azoknak az egyes dossziékon belüli lelhelyét is tudjuk. Az adatbázis-bővítés elsődleges célja az állampolgári információs kárpótlás segítése, ami egyidejűleg – a nevekhez, dossziékhoz társított tárgyszó-kapcsolások révén – értelemszerűen bővíti a tematikus, történeti szempontú kutatásokat is. Ez

a „mélységi” iratfeltárás – lehetőleg minden névhez kapcsolódó adat előfordulási helyének rögzítése – különbözteti meg leginkább az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában folyó archiváriusi munkát minden más levéltár feltáró-szolgáltató tevékenységétől. Nemcsak azt kell tudni, hogy egy-egy dosszié miről szól, hanem azt is, hogy a becslések szerinti 30-40 millió oldalnyi anyagban ki, melyik oldalon szerepel. Ez az aprólékos és időigényes munka teszi lehetővé, hogy – a feltárás előre haladásával – minél több előfordulási helyről találjunk adatot a hozzánk forduló kérelmezők tájékoztatására. Egyben – amint az a korábbi beszámolóban is jeleztük – ez az alaptevékenység a Történeti Levéltár munkájának Achilles-sarka: a jelenlegi létszámkeret mellett, folyatatólagosan elégtelen a feltárást végző munkatársak száma.

Az év folyamán kerekén 50 ifm (≈ 400 ezer lap) iratról készültek olyan újabb *raktári jegyzékek*, melyek elsősorban a tudományos kutatók számára bővítik szolgáltatásainkat. További mintegy 180 ifm irat hasonló jegyzékelése befejezés – illetve kutatók számára történő hozzáférhetővé tétel – előtt áll. Nem változtattunk azon a korábbi gyakorlaton, hogy a jegyzékek készítésénél a kutatási szempontból kurrensebb témacsoportokat, illetve iratfajtákat részesítettük előnyben.

<i>A tudományos kutatók munkáját segítő raktári jegyzékek</i>		
<i>Irategyűttes megnevezése</i>	2003-ban	2004-ben
	jegyzékek irat-terjedelme	
Államrendőrség Államvédelmi Osztályának iratai	1,56 ifm	
Államvédelmi Hatóság iratai	0,12 ifm	
Napi Operatív Információs Jelentések iratai (NOIJ)	7,74 ifm	
A volt Zárt levéltári anyag	37,08 ifm	
Operatív dossziék (O-dossziék)	383,73 ifm	
Operatív dossziék (O-8-dossziék)	30,96 ifm	
Állambiztonsági munkához készült háttéranyagok	46,14 ifm	
Mt (munka) dossziék		31,68 ifm
Bt (beszervezési) dossziék		19,80 ifm
Cs(oport) dossziék		1,08 ifm

Továbbra is működik az a szolgáltatás, melynek keretében a tudományos kutatók hozzáférhetnek a Történeti Levéltár központi számítógépes adatbázisának (ABTLINFO) egy – adatvédelmi szempontokat respektáló – részéhez. Ez intézményünk legbővebb, kutatók számára nyilvános levéltári segédlete. A belső teljes levéltári adatbázist munkatársaink továbbra is olyan rendszerben működtetik – szigorú, többszintű jogosultsági rendszer védelme mellett –, amely külső számítógépes hálózatokkal nem áll kapcsolatban. Ez egy napi használatban lévő rendszer, amelynek a segítségével egyidejűleg történik a szolgáltatások előkészítése, és – a feltáró munka hozadékaként – adattartalma rendszeresen bővül.

A Történeti Levéltárnak az előző évben közreadott – és Levéltár honlapján (www.abtl.hu) is hozzáférhető – *Fond- és állagjegyzékét* csak 2005 folyamán adjuk közre új, bővített változatban. Akkor, amikor már beépíthető lesz abba a 2003. évi törvényben előírt – és 2005 februárjában lezáruló – három iratátvételi fázis újabb iratanyaga is.

2004 folyamán 133 folyóméter irat (több mint egymillió lap) középszintű és közel négy folyóméter irat ($\approx$ 32-35 ezer lap) darabszintű rendezése történt meg. Folytatódott az állományvédelemre szoruló – kifejezetten rossz fizikai állapotú – iratok módszeres felmérése, illetve ezek restaurálása. A leginkább veszélyeztetett, illetve leggyakrabban használt iratokat továbbra is digitalizálással igyekszünk mentesíteni az állagromlástól, illetve az esetleges adatvesztéstől.

*

*

*

A 2003. évi III. törvény felgyorsította a Történeti Levéltár illetékességi körébe utalt iratok átadását, s a lebonyolított átvételek révén ezen iratok döntő hányada birtokunkba került. Az őrizetünkbe került iratok alapján már nem csupán az egykori állambiztonsági szervek keletkeztetési rendjében tudjuk regisztrálni az iratokat, hanem az információs kárpótlás célkitűzéseikhez viszonyítva is. Magyarán azt, hogy milyen nagyságrendet képviselnek a Történeti Levéltár állományában azok az iratfajták, amelyek az egykori állambiztonsági szervek belső, hivatali működéséről tájékoztatnak (intézménytörténeti források), illetve mekkora hányadot tesz ki az iratok azon típusa, amelyek a társadalom legkülönbözőbb célcsoportjainak, illetve egyedeinek a vizslatását, zaklatását, meghurcolását dokumentálják („áldozat-történeti” források). A kettő közötti transzmissziót az állambiztonsági szervek ún. hálózati személyei képviselték, akik különböző elnevezéssel, illetve különböző státuszban fürkészték szűkebb tágabb köznyezetüket és informálták erről megbízóikat. Az utóbbi – nagyon heterogén – réteg egyedeinek azonosítását lehetővé tevő iratok képezik az ún. hálózati vagy ügynökiratokat.

Az információs kárpótlás viktimológiai nézőpontjából csoportosítva a Történeti Levéltár iratállományát, megállapítható, hogy az iratok döntő hányada (81 %) az egykor valamilyen formában joghátrányt szenvedettekről, a megfigyeltokról, a meghurcoltakról, azaz a letűnt rendszer áldozatairól szól. Az iratállomány egyötödét sem teszi ki az állambiztonsági szervek működését, illetve a nekik dolgozó különböző kategóriájú informátorok (ügynökök) iratanyaga. (Ezt már korábban is konstatálva fogalmaztuk meg visszatérően a Levéltár minden eddig megjelent évkönyvében (*Trezor 1-3.*), hogy a politikai rendőrség történetét a kommunista párt egyeduralmának évtizedeiben feltárni igyekvők legalább olyan szorgalommal kell búvárkodjanak az MKP, az MDP és az MSZMP vezetőszer-
vi

irataiban, mint a – csak töredékesen fennmaradt – primer politikai rendőrségi iratokban.) Az időszakosan minden intézménynél jogszerűen végzendő iratselejtezéseken túl az látszik – közvetve – tájékoztatni a különböző jogszerűtlen és tömeges iratmegsemmisítésekről is, hogy a Történeti Levéltárba került irategyüttesnek csupán mintegy tíz százaléka az ún. működési irat, és alig 7 százaléka az egykori hálózatokról, (ügynökökről, informátorokról) fennmaradt dokumentum.

A Történeti Levéltár iratainak fentebbi „viktimológiai” megoszlása ugyanakkor nagy körültekintést kíván az iratok nyilvánosságra hozása szempontjából. Az egykori megfigyeltek, meghurcoltak – közkeletűen az áldozatok – esetében a személyes adatok védelmére bármilyen nyilvánosságra hozatali szabályozásnak messzemenően tekintettel kell lennie. A közélet tisztasága és átláthatósága érdekében folytatott lusztrációs eljárás elégtelensége indokoltá teheti a közhatalmat gyakorlók körének egyértelműbb definiálását, s e körben egy konzekvensebb átvilágítást. A jogbiztonság és az alkotmányosság szempontjából viszont aggályosak azok a felvetések, melyek az előző rendszer Levéltárunkban őrzött „minden iratának és minden adatának a nyilvánosságra hozatalát” céloznák. Ezen iniciatívák nem differenciálnak kellőképpen az egykori elkövető és az egykori áldozat között. Az információs kárpótlásra jogosult egyén (megfigyelt, meghurcolt) már a 2003. évi III. törvény szerint is jogosult megismerni – a róla szóló jelentéseken túl – egykori besúgójának személyi azonosító adatait. Továbbra is kívánatos három alapjog – a személyes adatok védelme, a közérdekű adatok nyilvánossága, valamint a múlt megismerhetősége – egymáshoz való viszonyának jogszabályi rendezése, úgy hogy az egyben az aktuális közélet tisztaságát és átláthatóságát is segítse, de ebben továbbra is megkülönböztetett figyelmet kell

fordítani az egykori megfigyelték, az elmúlt rendszerben meghurcoltak személyes adatainak a védelmére. A Történeti Levéltár működési feltételeit alkalmassá kell tenni ezen – tovább bővülni látszó – feladat ellátására, de a levéltári alapfeladat szem előtt tartásával: *a Történeti Levéltár az információs kárpótlás megvalósításához szükséges adatok szolgáltató intézménye, de nem az „ügynökminősítés” hivatala.*

* * *

A Levéltár keretében folyó történettudományi feltáró munka az elfogadott középtávú kutatási koncepció alapján folytatódott. Ennek keretében megindult a Rákosi-, illetve a Kádár-korszak különböző időszakaiban más-más név alatt működő politikai rendőrség, valamint a Katonai Hírszerzés archontológiájának összeállítása, és folytatódott más forrásörző helyekről a szervezettörténetre vonatkozó BM vezetőszerzői, illetve működési iratok – másolatokban történő – összegyűjtése. A forrásfeltáráson túlmenően a politikai rendőrség különböző időszakban folytatott tevékenységéről készültek feltáró tanulmányok, melyek egy része megjelenés előtt áll, más részük megjelent. Megjelent a Történeti Levéltár évkönyve (*Trezor 3.*), melynek egyes tanulmányai a nálunk őrzött iratokat elsődlegesen archiváriusi nézőpontból mutatják be az érdeklődőknek. (Részletesebben lásd a beszámolóban „A Történeti Levéltár munkatársainak válogatott publikációs jegyzéke” c. részét.)

A Levéltár szakmai munkakapcsolatai elsődlegesen más levéltárakhoz, történettudományi kutatóintézetekhez, illetve – munkatársaink egy részének a felsőoktatásban való részvételével – különböző egyetemek történelmet oktató tanszékeihez kötődnek. A szakmai együttműködések hozadéka a beszámoló évében leginkább az 1956-os forradalom feltárásának különböző vetületeihez kapcsolódott. Részt vettünk a Budapest Főváros Levéltára által gondozott, az '56-os forradalom budapesti elítélteiről készített számítógépes adatbázis összeállításában. Az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutatóintézete által gondozott, Eörsi László: *A Széna tériek, 1956.* c. munkát közösen jelentettük meg. Hasonlóképpen részt vett a Levéltár, Sümegi György: *Kép –Szó, Képzőművészek '56-ról,* c. kötetének a kiadásában, mely a PolgArt Kiadó gondozásában látott napvilágot. Az '56-os Intézettel közösen állította össze a Történeti Levéltár a *Rubicon* c. folyóirat 2004/8-9. dupla számának anyagát, mely az 1960-as évek történetét és ennek állambiztonsági vonatkozásait mutatta be.

Folytatólagosan részt vett a Levéltár a Vojtech Mastny által vezetett „Parallel History Project on NATO and the Warsaw Pact” c. hidegháború-történeti nemzetközi kutatói együttműködésben. Államközi szerződés keretében elvégeztük az előkészítő munkálatokat a washingtoni Holocaust Múzeummal a vészkorokra vonatkozó iratok feltárására és feldolgozására.

A Levéltár munkatársai közül 9 fő vesz részt doktori (Ph.D) képzésben, hatan pedig különböző egyetemeken modernkori – elsősorban 20. századi – történelmet, illetve levéltártant oktatnak, közülük többen tisztségviselőkként is részt vállalva egyben a történészek és levéltárosok különböző szakmai szervezeteiben.

VI. Más szervek megkeresései

A Történeti Levéltár – az állampolgári, a kutatói megkeresések mellett – értelemszerűen tartott kapcsolatot más szervekkel, különös tekintettel a köztisztviselői állások bizonyos körénél előírt nemzetbiztonsági ellenőrzésekre.

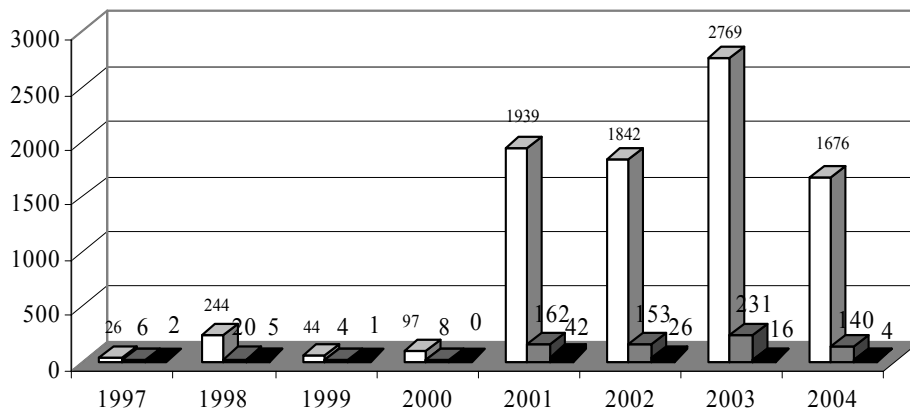
Az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvény előírásai alapján, figyelemmel a 2003. évi III. törvény rendelkezéseire is, 64 192 oldalnyi minősített anyag felülvizsgálatára került sor. Ezen iratok köre az öt nemzetbiztonsági szolgálaton kívül a Belügyminisztériumot, továbbá a Határőrséget és az Országos Rendőr-főkapitányságot érintette.

A titokvédelmi felügyelő – a Levéltári Főosztály vezetőjével együtt – koordinálta a 2003. évi III. törvényben, illetve a 43/2003. (III.21.) Korm. rendeletben meghatározott fentebb már érintett iratátvételeket.

A más szervektől érkezett megkeresések között – a korábbiakhoz hasonlóan – a beszámolási évben is az ún. Átvilágító Bizottságoktól kért, illetve a számukra nyújtott adatok domináltak. Az egyes bizottságok 2004 folyamán 1 676 személy kapcsán fordultak a Levéltárhoz, ezek közül négy esetben szerepelt iratainkban kérdezett személy. Ismételten szükséges azonban hangsúlyozni, hogy ez a „szereplés” nagyon különböző adattartalmakat hordoz. A Levéltár ebben a procedúrában – más iratórzó helyekhez hasonlóan – adatszolgáltató, de nem közreműködő az iratok tanulmányozása alapján történő minősítésekben.

Az "Átvilágító Bizottságok" megkeresései

Az összes keresett személy 1,1 százaléka szerepel iratainkban

- "Átvilágító Bizottságok" megkeresései
- "ÁB" megkeresések havi átlaga
- Az "ÁB" megkeresései közül "szerepel" iratainkban

VII. Gazdálkodás

A Történeti Levéltár 2004. évre jóváhagyott kiadási előirányzata 705,8 millió Ft, fedezetéül a támogatási előirányzat 702,8 millió Ft, a bevételi előirányzat 3 millió Ft. volt. A feladatok ellátására az engedélyezett létszámkeret 84 fő.

A *személyi juttatás* eredeti előirányzata 285,3 millió Ft, mely az év közbeni módosítással 292,6 millió Ft-ra változott, kifizetésre került 289,8 millió Ft. A növekedésre a fedezetet az előző évi kötelezettségvállalással terhelt maradvány (0,8 millió), a szervezett továbbképzésre átvett pénz (0,4 millió), OTKA pályázaton elnyert pénz (0,1 millió), a felügyeleti hatáskörben engedélyezett, felújítási előirányzatból átcsoportosított összeg (4,4 millió), valamint az egyhavi juttatás 1/12 részének kifizetésére a felügyeleti szerv által engedélyezett, felújítási előirányzatból történt átcsoportosítás (1,6 millió) biztosította.

A *munkaadókat terhelő járulékok* eredeti előirányzata 95,1 millió Ft, a módosított előirányzat 102,1 millió Ft, melyből átutaltunk 91,5 millió Ft-ot. Az emelkedést a 2003. évi kötelezettségvállalással terhelt maradvány (6,9 millió), a szervezett továbbképzésre átvett pénz személyi juttatások kifizetéséhez szükséges járulék biztosítása (0,1 millió) tette szükségessé.

A *dologi kiadások* eredeti előirányzata 118,4 millióról 122,8 millió Ft-ra módosult. Az emelkedést a 2003. évi kötelezettségvállalással terhelt maradvány (1,4 millió), az OTKA pályázaton elnyert pénz (0,4 millió), valamint a 2003. évi kötelezettséggel nem terhelt maradvány (2,6 millió) eredményezte. Ez utóbbi 2,6 millió Ft-ot 2004 decemberében befizettük az Országgyűlés fejezeti maradvány elszámolási egyszámlájára. Az év során felhasznált pénzmennyiség 118,6 millió Ft, a 4,2 millió Ft. maradvány túlnyomó része kötelezettséggel terhelt.

Az *intézményi beruházási kiadások* eredeti előirányzata 178 millió, módosított előirányzata 192,9 millió Ft. volt. Az emelkedést az áthúzódó beruházással kapcsolatos, 2003. évi kötelezettségvállalással terhelt maradvány (8,1 millió), az NKA pályázattal elnyert összeg (0,8 millió), a dolgozói lakástámogatásra adott kölcsönök visszatérülése (6 millió) adja. Kifizetés az év során: 175,3 millió Ft, a 17,6 milliós maradvány kötelezettséggel terhelt.

A beruházási kiadások döntő hányada az év során zajló épület-átalakítási, bővítési munkák következménye. A beruházás részeként alap- és fődém-megerősítés, új irattárak kiépítése, teljes tetőtér-beépítés, új irodák kialakítása történt, valamint lifttel ellátott új lépcsőház épült. A generál-kivitelezést a közbeszerzési eljáráson győztes Fővárosi Építő Rt. – a szerződésben vállalt határidőre – december közepén befejezte. Ezt követően megtörtént az új iratraktárak bepolcozása és

az új irodák berendezése, miáltal a Levéltár képessé vált a 2003. évi III. törvényben előírt iratátadási ütem szerint érkező újabb iratmennyiség fogadására.

A beruházási kiadásokból közel 30 millió forintot különböző gépek, berendezések, felszerelések, valamint szoftver vásárlására fordítottunk.

A *felújítás* eredeti előirányzata 25 millió Ft. volt, mely az év közbeni, felügyeleti hatáskörben személyi juttatásokra, valamint járulékaikra engedélyezett átcsoportosítások hatására 19 millióra módosult. A felújítási előirányzatból 14,1 millió forintot használtunk fel, a maradvány kötelezettséggel nem terhelt.

A *kölcsönök* eredeti 4 milliós előirányzata az év közben a lakáskölcsön visszatérülésből keletkezett 0,3 millió forinttal emelkedett, mely összeget a Levéltár teljes egészében fel is használta.

A *bevételek* előirányzata 3 millió Ft. volt, melyből az alaptevékenységgel összefüggő bevételi terv 2,5 millió, egyéb sajátos bevétel 0,5 millió. A Levéltár 2004. évi bevétele a tervezettől elmaradt. A 2 milliós bevételből 1,4 millió az alaptevékenységgel összefüggő, 0,6 millió az intézményi egyéb sajátos bevétel. A bevételek utáni 5 %-os befizetési kötelezettségünket december hónapban teljesítettük.

A 2004. évre jóváhagyott költségvetés a Levéltár működésének feltételeit biztosította.

Amint az a jogelődj Történeti Hivatal esetében is történt, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában is minden évben vizsgálta az Állami Számvevőszék az intézmény működését és gazdálkodását, mindemellett lezajlott egy öt éves, átfogó ÁSZ vizsgálat is. A beszámoló évében ez kiegészült az Országgyűlés, mint felügyeleti szerv hasonló vizsgálatával is. A vizsgálatok megállapításai szerint a Levéltár vonatkozó beszámolóit a vagyoni és pénzügyi helyzetről megbízható és valós képet adnak.

***Feljegyzés az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága részére,
az elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységének feltárásáról és
az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára létrehozásáról
szóló 2003. évi III. törvény javasolt módosításáról***

1./ A törvény 1.§-ának (2) bekezdése a következő 4/a ponttal egészül ki:
„4/ a) *pártállami feladatot ellátó személy*: az a személy, aki állami vagy állampárti feladat ellátójaként szerepel az (1) bekezdés a) és b) pontjaiban meghatározott iratokban, és nem tartozik e bekezdés más pontjaiban meghatározottak közé;”

Indokolás: A törvény szerint „érintett” mindenki, aki a Levéltár kezelésében lévő iratokban bármilyen jogcímen szerepel. Ez után a törvény meghatározza azt, hogy ki tekintendő az érintettek közül megfigyelt személynek, hivatásos alkalmazottnak, hálózati személynek, továbbá operatív kapcsolatnak. Végül kimondja, hogy az eddig felsoroltak közé nem tartozó, de az iratokban szereplő minden más személy „harmadik személy”-nek tekintendő. Így az iratokban szereplő bíró, ügyész, hivatalos kapcsolat, szakértő, pártvezető stb. a törvény nyelvtani értelmezése alapján harmadik személynek minősítendő, akinek még a nevét sem tudhatja meg a megfigyelt. A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (a továbbiakban: adatvédelmi törvény) 19. §-a alapján az állami feladatot ellátó személy neve, beosztása vagy besorolása és munkaköre – ha törvény másként nem rendelkezik – bárki által hozzáférhető, nyilvános adat. A Levéltár – értelmezéssel igyekszik megoldani ezt a problémát, az adatvédelmi biztos azonban a törvény hiányosságának tekinti. Tiszta helyzet úgy teremthető, hogy felállítunk egy új kategóriát és akkor e személyek nevét és beosztását is megtudhatják a megfigyelték. Jogaik pedig a hivatásos alkalmazottakkal azonosak.

2./ 1. § (2) bekezdés 13. pont. A közszereplő fogalmát egyértelművé kell tenni. A törvény közszereplőnek tekinti azokat a személyeket is, akik a – meg nem határozott múltban – gyakoroltak közhatalmat, akik a politikai közvéleményt feladatszerűen alakították, vagy akiket csak jelöltek közhatalom gyakorlásával járó tisztségre. A mai megfogalmazás alkotmányossági aggályokat is felvet, és nem is értelmezhető.

3./ A törvény 1. §-a (3) bekezdésének a helyébe a következő rendelkezés lép:
(3) Minden egyes adattal kapcsolatban külön kell megállapítani azt, hogy az érintett megfigyelt személynek, hivatásos alkalmazottnak, pártállami feladatot ellátó személynek, hálózati személynek, operatív kapcsolatnak vagy harmadik személynek minősül-e. Az érintett jogállását az adott adat tekintetében annak vizsgálata alapján kell megállapítani, hogy az adat felvétele milyen célt szolgált.

4./ A törvény 2. § (2) bekezdésének e. pontja hatályát veszti.

Indokolás: A törvény e szabálya szerint fenntartható az államtitokká minősítése annak az adatnak mely, „az egyes fontos, valamint közbizalmi és közvéleményformáló tisztségeket betöltő személyek ellenőrzését végző bírák eljárása során keletkezett, amennyiben annak alanya lemondott vagy felmentését kezdeményezte”. Semmi ésszerű indoka nincs annak, hogy ezek az adatok pusztán azért minősüljenek államtitoknak, mert az adott személy lemondott vagy felmentését kezdeményezte, továbbá ellentétes az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvény rendelkezéseivel is. Ettől független, más kérdés, hogy az átvilágítási eljárás során keletkezett összes irat kutathatóságára vonatkozóan milyen szabályt kell hozni. Célszerűnek és logikusnak tűnik az adatvédelmi biztos 813/K/2003 ügyszámú ajánlásában javasolt megoldás, azaz a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény (a továbbiakban: Ltv.) alkalmazása.

5./ A törvény 3. §-ának (1) bekezdése helyére a következő rendelkezés lép :
„(1) A megfigyelt és a harmadik személy a rá vonatkozó adatokat megismerheti. Megismerheti továbbá,
a.) a személyes érintkezéseit rögzítő vagy leíró adatokat (pl. személyes találkozásról, beszélgetésről gyűjtött adatok),
b.) azokat az iratokat, melyeknek a személyes adatokkal együtt történő megismerését az irat keletkezésekor hatályos jogszabály lehetővé tette,
c.) a róla szóló anyagban lévő és e törvény alapján bárki által megismerhető adatokat.”

Indokolás: A 2003. évi III. törvény szűkítette a megfigyelt és a harmadik személy irat betekintési jogát azzal, hogy a „rá vonatkozó adat” megismerése helyett, csak a „kizárólag vele kapcsolatba hozható adat”, továbbá a „személyes érintkezéseit rögzítő adatok megismerése helyett” csak a „megfigyelt és a harmadik személy között történt személyes érintkezések” adatainak megismerését tette lehetővé. (Két megfigyelt közti beszélgetés anyagának mindkettejük által történő megismerését például nem.) Ezen felül eltörölte az ún. nyomozati anyag megismerhetőségét is. A javaslat ezeket a hiányosságokat küszöböli ki. Továbbá lehetővé teszi azt is, hogy ha a megtekinthető iratokban a törvény más rendelkezései szerint bárki által korlátozás nélkül megismerhető személyes adatok is szerepelnek, akkor azokat a megfigyelt és a harmadik személy is megismerhesse. A javaslat nem tartalmaz ún. nyilvánosságra hozatali szabályt. A személyes adatok nyilvánosságra hozatalára az adatvédelmi törvény szabályai vonatkoznak.

6./ A törvény 3. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) A megfigyelt személy megismerheti a róla jelentő, illetve vele foglalkozó hálózati személy, operatív kapcsolat és hivatásos alkalmazott természetes személyazonosító adatait.”

Indokolás: A törvény megfogalmazása értelmezési problémákat vet fel. Egyértelművé kell tenni, hogy a megfigyeltnek arra van joga, hogy az életét befolyásoló, az állambiztonsági szerveknek „dolgozó” személyek kilétét megtudhassa. Erre a legalkalmasabb az adott személy természetes személyazonosító adatainak a megismerése. Ezek: a név, a nem, a születési hely és idő, az anyja neve. Az új kategóriaként szereplő „pártállami feladatot ellátó személy” azért nem szerepel a felsorolásban, mert az idetartozó személyek természetes személyazonosító adatai fő szabályként nem, legfeljebb ritka kivételként találhatóak meg a Levéltár irataiban.

7./ A törvény 3. §-ának (3) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(3) A hivatásos alkalmazott, a pártállami feladatot ellátó személy, a hálózati személy és az operatív kapcsolat megismerheti a kizárólag vele kapcsolatba hozható személyes adatokat.

Indokolás: A Javaslat a hatályos szabályozáshoz hasonlóan a hivatásos alkalmazott, a hálózati személy és az operatív kapcsolat számára csak annyit enged meg, hogy a kizárólag vele kapcsolatba hozható személyes adatokat megismerje. Ez a szabály a hatályos törvény szerint e § (1) bekezdésében szerepelt és egyformán vonatkozott a megfigyelt és a harmadik személyre is. A javaslat az (1) bekezdésben csak a megfigyelt és a harmadik személy jogait sorolja fel. E bekezdésben pedig az eddig “harmadik személynek” minősülő pártállami feladatot ellátó személyt is feltünteti.

8./ A törvény 4. §-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(4) A tudományos kutató a Levéltárban kezelt és e törvény 1. §-a (1) bekezdésének a) és b) pontjában meghatározott iratokban foglalt adatokat a (2)-(3) bekezdésben foglalt korlátok között megismerheti, és a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 32. §-a szerint felhasználhatja.”

Indokolás: Ez a módosítás összefügg a 2. §. (2) bekezdésének e) pontját hatályon kívül helyező javaslattal. Az átvilágító bizottság eljárása során keletkezett adatok nem minősíthetők államtitoknak, tekintettel azonban arra, hogy 1990 utáni anyagokról van szó, nincs indok arra, hogy kutathatóságukra a levéltári törvénytől eltérő, más szabályok vonatkozzanak. E törvény 10. §-ának (1) bekezdése szerint, amennyiben e törvény eltérően nem rendelkezik, a levéltár működésére az Ltv. rendelkezéseit kell alkalmazni. Így e törvény eltérő rendelkezé-

se hiányában az ún. átvilágító bizottság irataiban az Ltv. szabályai szerint lehet kutatni.

9./ A törvény 4. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) A tudományos kutató a kóros szenvedélyre és a szexuális életre vonatkozó adatokat az érintett halálozási évét követő harminc év után ismerheti meg. Ha a halálozás éve nem ismert, a védelmi idő az érintett születésétől számított kilencven év, ha pedig a születés és a halálozás időpontja sem ismert, a levéltári anyag keletkezésétől számított hatvan év.”

Indokolás: A javaslat az egészségi állapotra vonatkozó adatokat kiveszi a védelmi idő alatt megismerhetetlen adatok köréből és áthelyezi az engedéllyel megismerhető adatok közé. Erre azért van szükség, mert az abszolút tilalom akadályozza közelmúltunk történelmének tudományos kutatását.

10./ A törvény 4. §-ának (3) bekezdése helyébe következő rendelkezés lép:

„(4) A tudományos kutató a faji eredetre, a nemzeti, nemzetiségi és etnikai hovatartozásra, a vallásos vagy más világnézeti meggyőződésre, továbbá az egészségi állapotra vonatkozó adatokat – a védelmi időn belül – anonimizáltan ismerheti meg. Az Ltv. 23. § (2) bekezdése szerinti kuratórium az anonimizálás nélküli megismerést akkor engedélyezi, ha a megfigyelés célja a faji eredettel, a nemzeti, nemzetiségi és etnikai hovatartozással, a vallásos vagy más világnézeti meggyőződéssel összefüggésbe hozható, illetve az egészségi állapotra vonatkozó adat összefügg az e törvény 1. §-a (1) bekezdésében felsorolt állambiztonsági tevékenységet végző magyar állami szervek működésével és a tudományos kutató szakmai publikációkkal alátámasztott kutatásához ezen adatok megismerése szükséges.”

Indokolás: A javaslat kiegészíti az engedéllyel megismerhető különleges adatok körét az egészségi állapotra vonatkozó adatokkal, feltéve, ha ezek az adatok összefüggenek az egykori állambiztonsági szervek működésével. Átfogalmazza az engedély megszerzéséhez szükséges szakmai követelményeket is, kijavítva a jelenlegi szabályozás ellentmondásait, de elfogadja a jelenlegi szabályozás azon koncepcióját, hogy e különleges adatokhoz csak már bizonyos szakmai jártassággal rendelkező kutatók férhessenek hozzá.

(Az Ávtv. 2004. január elseje óta a különleges adatok közé sorolta az érdekvéleményes szervezeti tagságra vonatkozó adatokat, továbbá bevezette a bűnügyi személyes adatok fogalmát, melynek a büntetett előélet csupán egy része lett. A jogalkotónak el kell döntenie, hogy ezek a politikai véleményre és pártállásra vonatkozó adatokhoz hasonlóan továbbra is úgy tekintendők – a tudományos kutatás szempontjából – mint nem különleges adatok, vagy e körben is speciális rendezésre van szükség.)

11./ A törvény 5. §-ának (3) bekezdésével kapcsolatban – az előző pontnál írtaknak megfelelően – el kell dönteni, hogy az Avtv. módosulásának legyenek-e következményei a kutathatóságra vagy sem. Azaz bővüljön-e a különleges adatok köre az érdekképviselői szervezeti tagsággal és a bűnügyi személyes adatokkal vagy sem.

12./ A törvény 5. §-ának (6) bekezdését a 2. pontban írtak függvényében módosítani kell.

– Ha az 1. § (2) bekezdésének 13. pontja úgy módosul, hogy taxatív felsorolja azt, hogy ki tekintendő közszereplőnek, akkor nem kell az érintettet megkérdezni arról, hogy elismeri-e közszereplői minőségét. Egy olyan eljárást azonban mindenképpen be kell iktatni, amelynek során a Levéltár ellenőrizni tudja, hogy az érintett valóban betölti-e a törvényben megjelölt tisztséget. (Pl. valóban szerkesztője-e az adott megyei lapnak.)

– Ha a 13. pont nem taxatív felsorolás lesz, akkor a jelenlegi eljárás (a közszereplői minőség elismertetése) maradhat. A bírósági eljárás szabályait azonban végig kell gondolni. A jelenlegi szabályozás szerint, ha közszereplői minőségét az érintett nem ismeri el, a Levéltár köteles megtagadni a kérelmező számára az adatszolgáltatást. Ezután a kérelmező a Levéltár jogszerű döntésével szemben bírósághoz fordulhat. A törvény az Ltv. 29. §-ára utalással az Avtv. 21. § (2)-(7) bekezdéseinek alkalmazását írja elő a Levéltár jogszerű döntésével szemben alkalmazható jogorvoslatra. Az eljárás során az Avtv. szerint a Levéltárnak a kérelem megtagadásának jogszerűségét és megalapozottságát kell bizonyítania, a bíróság ezzel szemben arról dönt, hogy az eljárásban részt nem vevő érintett közszereplőnek minősül-e. Ennek megállapítása esetén a jogszerűen eljáró Levéltár elveszíti a pert.

13./ A törvény 6. § (2) bekezdésével kapcsolatban az adatvédelmi biztos 813/K/2003-8 ügyszámú ajánlásában kifogásolta, hogy a hozzátartozó iratmegismerési joga azonos terjedelmű az érintett iratmegismerési jogával. Álláspontja szerint az érintettnek a hozzátartozójával szemben is lehetnek olyan titkai, amelyeket az érintett halála után sem ismerhet meg a hozzátartozó. Kifogásolja továbbá azt is, a törvény a volt házastársat nem jogosítja fel azon iratokba való betekintésre, amelyek az érintettől életközösségük fennállása alatt keletkeztek.

E kérdésekben való állásfoglalás a törvényhozó akaratán és döntésén múlik. Szeretném azonban felhívni a figyelmet egy, a gyakorlatban felmerült problémára. A törvény az iratmegismerés jogát nem minden elhalálozott érintett hozzátartozója részére teszi lehetővé, hanem csak a megfigyelt és a harmadik személy hozzátartozója számára. A Levéltárhoz azonban hálózati személy, operatív kapcsolat stb. hozzátartozója is fordul. Ilyenkor a hozzátartozó csak az adatokat nézheti meg, amelyek az elhunytól, mint megfigyeltről, illetve mint harmadik személyről keletkeztek. Egy ember azonban különböző minőségben sze-

repelhet a Levéltár által őrzött iratokban. A törvény szerint (helyesen) minden adattal kapcsolatban külön kell megállapítani, hogy az érintett a törvényben meghatározottak közül melyik személynek minősül. Egyik adat vonatkozásában lehet valaki hálózati személy, másik adat vonatkozásában pedig megfigyelt. Így előfordulhat, hogy valaki például az elhunyt édesapjáról, férjéről stb. olyan iratmásolatokat kap, melyek szerint az elhunyt megfigyelt személy volt, majd egy tudományos kutatótól (aki több adatot ismerhet meg) megtudja, hogy egyébként még hálózati személy is volt az elhunyt hozzátartozó.

Az adatvédelmi biztos álláspontja szerint a hozzátartozó iratmegismerési joga nem az információs önrendelkezési jogon, hanem a sorsközösségen alapuló információs kárpótláson alapul. (Ezen az alapon adná meg a megismerés jogát a volt házastársnak.)

Minden konkrét esetre kielégítő megoldás nincs, a jogalkotónak kell döntenie.

14./ A törvény 7. §-a a bíróságok kivételével minden más közfeladatot ellátó szerv esetében és minden ügyben az Országgyűlés Nemzetbiztonsági bizottsága előzetes jóváhagyásához köti a Levéltárban őrzött iratokba való betekintést. (Különösen gyors intézkedést követelő esetekben ez utólagos tájékoztatás mellett is lehetséges.) A korábbi törvény az érintettek törvényes jogainak érvényesítésével kapcsolatos hatósági eljárások esetén lehetővé tette a Nemzetbiztonsági Bizottság jóváhagyása nélküli adatszolgáltatást az eljáró hatóságok számára. Ezt a megoldást célszerű lenne visszaállítani. Jogsérelmet senkinek sem okoz. Elősegíti az érintettek törvényes jogainak gyorsabb érvényesítését és „felesleges” munkától kíméli meg a Nemzetbizottsági Bizottságot, hisz nyilvánvaló, hogy minden ilyen esetben megadná az engedélyt.

15./ A törvény 10. §-ának (1) bekezdése szerint a Levéltár működésére – amennyiben e törvény eltérően nem rendelkezik – az Ltv. rendelkezéseit kell alkalmazni, az Ltv. 28. §-a a Levéltár eljárására nem alkalmazható.

Az Ltv. 28. §-a a következőképpen szól: „A közlevéltár az őrizetében lévő levéltári anyagot kutatási célból más levéltárnak, illetőleg kiállítás céljából szerv számára – külön jogszabály alapján – meghatározott időre kikölcsönözheti. Az iratot átadó szerv, illetve jogutódja részére a kölcsönzést ügyviteli célból a levéltár köteles engedélyezni. A kölcsönzési kérelem másolattal is teljesíthető.

Ez a szabály, különösen a második mondat miatt a Levéltárra valóban nem alkalmazható. Hiányzik azonban a törvényből egy olyan szabály, amely a korábbi megoldásnak megfelelően lehetővé tenné az iratok, illetve másolataik kiállítás céljából történő kikölcsönzését.

A javasolt új szöveg a következő: „A Levéltár az őrizetében lévő, e törvény 1. § (1) bekezdésében meghatározott olyan levéltári anyagot, melynek megismerését törvény nem korlátozza, kiállítás céljából más szerv számára meghatározott időre kikölcsönözheti. A kölcsönzési kérelem másolattal is teljesíthető.”

E szabály a törvény szövegében két helyen helyezhető el. 1./ A 10. § (1) bekezdését kell megtoldani ezzel a két mondattal, ez a megoldás nem szép, de nem változtatja meg a törvény számozási rendjét. 2./ Be lehet iktatni a 10. §-ba egy új (2) bekezdést. Ez a megoldás szebb, de megváltozik a § számozási rendje.

16./ A törvény 11. §-ának (5) és (6) bekezdése más személyek által jogellenesen birtokolt iratok sorsáról rendelkezik. (Megjegyzem ennek alapján egyetlen oldalmi iratot sem adtak át a Történeti Hivatalnak.) A (7) bekezdés pedig a Levéltárat kötelezi arra, hogy minden olyan iratot, amelynek őrzésére törvény nem hatalmazza fel, hat hónapon belül adja át eredeti tulajdonosának vagy jogutódjának, illetve köziratok esetében az arra illetékes levéltárnak.

A (7) bekezdés ebben a formában nem hajtható végre, a Levéltár nem rendelkezik az eredeti tulajdonosok és jogutódjaik felkutatására sem eszközökkel, sem megfelelő apparátussal és az sem világos, hogy a Levéltár őrzetében lévő, az egykori állambiztonsági szolgálatok irattári anyagába tartozott magániratok közül van-e olyan, amelyet a Levéltár nem őrizhet. Kétségtelen tény, hogy a Levéltár jelentős mennyiségű magániratot, főként levelet (vagy annak másolatát) őriz. Azt szabályozni kellene, hogy ezeket az eredeti tulajdonos, vagy örököse – ha kéri – visszakaphassa.

Az is hiányossága a törvénynek, hogy nem tartalmaz olyan szabályt, amely *expressis verbis* kimondja, hogy más levéltárak illetve állami szervek kötelesek a Levéltárnak átadni az őrzetükben lévő, de a Levéltár illetékességi körébe tartozó iratokat. E problémák megoldására a (7) bekezdés helyett három új bekezdést kell beépíteni a törvénybe, a jelenlegi (8) és (9) bekezdés számozása értelemszerűen változik.

„(7) A Levéltár őrzésébe került, természetes személy tulajdonában álló iratokat – a szükséges másolatok elkészítését követően – a tulajdonos vagy halálát követően örököse számára kérelmére át kell adni. Amennyiben az irat más dokumentumoktól fizikailag nem választható szét, másolati példányt kell kiadni. Maradandó értékű irat esetében a Levéltár – a tulajdonos egyetértésének hiányában is – kezdeményezheti az irat védetté nyilvánítását. Ebben az esetben az irat csak a védetté nyilvánítási eljárás lezárását követően adható át a tulajdonosnak.

(8) A más közlevéltárban vagy nyilvános magánlevéltárban, vagy állami szervnél őrzött olyan iratot, amely szerves részét képezi a Levéltár illetékességi körébe tartozó iratoknak – ha szükséges, másolat elkészítését követően –, a Levéltárnak át kell adni. Amennyiben az irat más dokumentumoktól fizikailag nem választható szét, másolati példányt kell kiadni.

(9) A Levéltár megőrzésébe került olyan iratot, amely más szerv már közlevéltárban vagy nyilvános magánlevéltárban őrzött irattári anyagának szerves részét képezi, és nem tartozik a Levéltár illetékességébe tartozó iratok körébe, a Levéltár – a szükséges másolatok elkészítését követően – az irattári anyagot őrző le-

véltárnak adja át. Amennyiben az irat más dokumentumtól fizikailag nem választható szét, másolati példányt kell kiadni.”

Budapest, 2005. január 4.

Kónyáné Dr. Kutrucz Katalin

A Történeti Levéltár munkatársainak válogatott publikációs jegyzéke, 2004.

Argejő Éva

Politikai karikatúrák. In: *Korrajz 2004, a XXI. Század Intézet Évkönyve*. (Összeáll.: Láncki András, szerk.: Körmeny Zsuzsa) Bp., XXI. Század Intézet, 2004. 169-214. o.

Baczoni Gábor

Egyesített Állambiztonsági Adattár – a SZOUD. (Bikki Istvánnal közösen). *Az átmenet évkönyve, 2003*. (Szerk.: Gyarmati György) Bp., ÁBTL, 2004. /Trezor 3./ 217-234. o.

Bank Barbara

Az internálás és a kitelepítés dokumentumai a Történeti Levéltárban. *Az átmenet évkönyve, 2003*. (Szerk.: Gyarmati György) Bp., ÁBTL, 2004. /Trezor 3./ 107-130. o.

Baracsi Erzsébet

Állambiztonsági oktatófilmek a Történeti Levéltárban. In: *Az átmenet évkönyve, 2003*. (Szerk.: Gyarmati György) Bp., ÁBTL, 2004. /Trezor 3./ 329-338. o.

Romsics Ignác: Volt egyszer egy rendszerváltás. *Szépirodalmi Figyelő*, 2004/1. 117-118. o. (Recenzió)

Gömbös Gyula hatalomra kerülése és bukása. Antal István feljegyzései. *Szépirodalmi Figyelő*, 2004/2. 125-126. o. (Recenzió)

Baráth Magdolna

Az internálótáborok felszámolása. *História*, 2004/1. 14. o.

Az ÁVH. *História*, 2004/1. 15. o.

Mennyi az annyi? A magyar jóvátétel. In: *Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből*. (Főszerk.: Halmos Ferenc, szerk.: Gábor Júlia) Bp., Gesta Könyvkiadó, 2004. 8–9. o.

Nemzetpolitika és kormány 1945. (Feitl Istvánnal közösen) *ArchivNet*, 4. évf. www.archivnet.hu 2004/2.

Magyarország és a Szovjetunió. In: „*Hatvanas évek*” *Magyarországon*”. Tanulmányok. (Szerk.: Rainer M. János) 1956-os Intézet, 2004. 31–62. o.

Az állambiztonsági iratok selejtezése, megsemmisítése. In: *Az átmenet évkönyve, 2003.* (Szerk.: Gyarmati György) Bp., ÁBTL, 2004. /Trezor 3./ 255–279. o.

Magyarország és a Szovjetunió. *Rubicon*, 2004/8-9., 16–23. o.

A Rákosi-korszak csúcsvezetői az 1960-as években. *Rubicon*, 2004/8-9. 43–48. o.

A hatalom sáncain kívül. Gerő Ernő életének utolsó évtizedei. In: *Évkönyv XI. 2004. Magyarország a jelenkorban.* (Szerk.: Rainer M. János, Standeisky Éva) 1956-os Intézet, Budapest, 2004. 269–290. o.

Beszámoló a Klebelsberg Kuno Ösztöndíj támogatásával végzett kutatómunkáról. *Lymbus Magyarisztudományi Forrásközlemények*, 2004. 269–279.

Kádár, Hruscsov, Brezsnyev. Szovjet külügyi dokumentumok a magyar pártvezetés reakciójáról Ny. Sz. Hruscsov leváltására. *Történelmi Szemle*, 2003/3–4. 331–349. o. [Ez a szám már 2004-ben jelent meg]

Bikki István

A „Lord-akció”. Vérgőzös tervek az ellenség leszerelésére. In: *Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből.* (Főszerk.: Halmos Ferenc, szerk.: Gábor Júlia) Bp., Gesta K., 2004. 152-153. o.

Egyesített Állambiztonsági Adattár – a SZOUD. *Az átmenet évkönyve, 2003.* (Szerk.: Gyarmati György) Bp., ÁBTL, 2004. /Trezor 3./ 217-234. o.

A berlini válság hatása a magyar belügyben. *Rubicon*, 2004/8-9. 23. o.

A Tungsram RT. története 1896-1996. (Társszerzőkkel) Szerk. Koroknai Ákos. Bp., Aschner Lipót alapítvány, 2004. 136-154. o.

Bikkiné Balsai Jolán

Állományvédelem a Történeti Levéltárban. *Az átmenet évkönyve, 2003.* (Szerk.: Gyarmati György) Bp., ÁBTL, 2004. /Trezor 3./ 295-299. o.

Cseh Gergő Bendegúz

Informatika a Történeti Levéltárban (Lux Zoltánnal közösen). *Az átmenet évkönyve, 2003.* (Szerk.: Gyarmati György) Bp., ÁBTL, 2004. /Trezor 3./ 283-294. o.

Zárt, bizalmas, számozott II. Irodalom-, sajtó- és tájékoztatáspolitikai 1962-1979. Dokumentumok. (Szerk., összeáll.: Krahulcsán Zsolttal, Müller Rolffal, Pór Edittel közösen) Bp., Osiris K., 2004. 720 o.

Gyarmati György

Az átmenet évkönyve, 2003. (Szerk.: Gyarmati György) ÁBTL. Bp. 2004. 421 p. /Trezor 3./

A Történelmi Levéltár az információs kárpótlás folyamatában.

In: *Az átmenet évkönyve, 2003.* (Szerk.: Gyarmati György) Bp. 2004. /Trezor 3./ 7-22. o.

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára első (csonka) éve. (Kutrucz Katalinnal közösen) In: *Magyarország politikai évkönyve, 2004.* (Szerk.: Sándor Péter – Vass László) Bp., Demokrácia Kutatások Magyar Központja, 2004. 631-644. o.

A politika rendőrsége a Rákosi-korszakban, 1945-1956. In: *Az 1950-es évek Magyarországa játékfilmekben.* (Társszerk.: Schadt Györgyné, Vonyó József) Pécs, Asóka Bt., 2004. 16-25. o.

Toll – ecset – pokoljárás. Dietrich Adolf festő polgári életpályája, 1869-1953.
Duna-Part, 2004/2. 54-60. o.

Hallgat a felszín és fecseg a mély. Szemelvények a politikai rendőrség jelentéseiből, 1960-1967. *Rubicon*, 2004/8-9. 30-35.o.

Kamasznyár '68. Magántörténelem és ügynökjelentések. *Rubicon*, 2004/8-9. 64-70. o.

Jobst Ágnes

A Történelmi Levéltár könyvtára. In: *Az átmenet évkönyve, 2003.* (Szerk.: Gyarmati György) Bp., ÁBTL, 2004. /Trezor 3./ 301-308. o.

A magyar szókészlet módosulása 1945 után. *Valóság*, 2004/9. 87-96. o.

Hatte „Janus” eine Chance? Das Ende der DDR und die Sicherung einer Zukunft der Vergangenheit. Referate der Tagung der BstU in Zusammenarbeit mit der Museumstiftung Post und Telekommunikation sowie dem Bundesarchiv vom 27-29. 11. 2002 in Berlin. Hrsg. Dagmar Unverhau. Münster, LIT Verl., (Archiv zur DDR-Staatssicherheit, Bd.6.) *Levéltári Szemle*, 2004/4. 77-79. o.

Révai Új Lexikona. (Főszerk.: Kollega Tarsoly István) 13. köt. (Közrem.) Szekszárd, Babits K., 2004.

Magyar Katolikus Lexikon. Főszerk. Diós István. 2-9. köt. (Közrem.) 2. kiad. Bp., Szent István Társulat, 2004.

Bericht über den Fachaufenthalt 2.11.2004-16.11.2004 in der Behörde der Bundesbeauftragten für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik in Berlin. www.bi-international.de (Kutatási jelentés)

Könyáné Kutrucz Katalin

Iratok, iratbetekintés és kutatás a Történeti Hivatalban/Levéltárban. *Az átmenet évkönyve, 2003.* (Szerk: Gyarmati György) Bp., ÁBTL, 2004. /Trezor 3./ 27-50. o.

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára első (csonka) éve. (Gyarmati Györggyel közösen) In: *Magyarország politikai évkönyve, 2004.* (Szerk.: Sándor Péter – Vass László) Bp., Demokrácia Kutatások Magyar Központja, 2004. 631-644. o.

Krauhulcsán Zsolt

A belső elhárítás és célszemélyei, 1980-1990. *Az átmenet évkönyve 2003.* (Szerk.: Gyarmati György) Bp., ÁBTL, 2004. /Trezor 3./ 199-216. o.

Zárt, bizalmas, számozott II. Irodalom-, sajtó- és tájékoztatáspolitikai 1962-1979. (Szerk., összeáll.: Cseh Gergő Bendegúzzal, Müller Rolfal, Pór Edittel közösen). Bp., Osiris K., 720 o.

Kultúrharc. Hidegháborús diáktalálkozó Bécsben. In: *Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből.* (Főszerk.: Halmos Ferenc, szerk.: Gábor Júlia) Bp., Gesta K., 2004. 150-151. o.

A szerv izgatása. Bródy János rendőrségi ügye. In: *Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből.* (Főszerk.: Halmos Ferenc, szerk.: Gábor Júlia) Bp., Gesta K., 2004. 184-185. o.

Rajk László butikja. Szamizdat a nyolcvanas években. In: *Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből.* (Főszerk.: Halmos Ferenc, szerk.: Gábor Júlia) Bp., Gesta K., 2004. 190-191. o.

Lux Zoltán

Informatika a Történeti Levéltárban. (Cseh Gergő Bendegúzzal közösen). *Az átmenet évkönyve, 2003.* (Szerk.: Gyarmati György) Bp., ÁBTL, 2004. /Trezor 3./ 283-294. o.

Müller Rolf

Belügyi információs jelentések, 1964-1990. *Az átmenet évkönyve, 2003.* (Szerk.: Gyarmati György) Bp., ÁBTL, 2004. /Trezor 3./ 147-164. o.

Zárt, bizalmas, számozott II. Irodalom-, sajtó- és tájékoztatáspolitikai 1962-1979. (Szerk., összeáll.: Cseh Gergő Bendegúzzal és Krauhulcsán Zsolttal közösen). Bp., Osiris K., 720 o.

Amikor a hóhért nem akasztják. Péter Gábor és az igazságszolgáltatás. In: *Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből.* (Főszerk.: Halmos Ferenc, szerk.: Gábor Júlia) Bp., Gesta K., 2004. 104-105. o.

Füstbement terv. A monori találkozó. In: *Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből.* (Főszerk.: Halmos Ferenc, szerk.: Gábor Júlia) Bp., Gesta K., 2004. 196-197. o.

Tisza(táj) szabályozás. Egy folyóirat az ár ellen. In: *Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből.* (Főszerk.: Halmos Ferenc, szerk.: Gábor Júlia) Bp., Gesta K., 2004. 198-199. o.

Szigorúan titkos „magyar-angol”. *ArchivNet*, 4. évf. www.archivnet.hu 2004/1.

Diszkórobbanás a KISZ Központi Bizottságában. *ArchivNet*, 4. évf. www.archivnet.hu 2004/2.

Közvélemény-kutatás vagy szociológiai kémkedés? *ArchivNet* 4. évf. www.archivnet.hu 2004/3.

Okvách Imre

A kibicnek semmi se drága. Szovjet tanácsadók. In: *Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből.* (Főszerk.: Halmos Ferenc, szerk.: Gábor Júlia) Bp., Gesta K., 2004. 48-49. o.

Orgoványi István

Az 1956-os forradalom és szabadságharc kutatásának forrásai. *Az átmenet évkönyve, 2003.* (Szerk.: Gyarmati György) Bp., ÁBTL, 2004. /Trezor 3./ 131-145. o.

Petrikné Vámos Ida

A Nógrád Megyei Levéltár balassagyarmati részlegének létrejötte és működésének első évtizede. *Levéltári Szemle, 2004/3. 67-70. o.*

Polgár Viktória

Révai Új Lexikona. 13. köt. (Főszerk.: Kollega Tarsoly István) (Közrem.) Szekszárd, Babits K., 2004.

Soós Mihály

A háborús és népellenes büntettek feltárásának forrásai a Történeti Levéltárban. *Az átmenet évkönyve, 2003.* (Szerk.: Gyarmati György) Bp., ÁBTL, 2004. /Trezor 3./ 81-105. o.

„Vendégségben” az állambiztonságnál. Egy ügynöki beszerzés tervének dokumentuma. *ArchivNet*, 4. évf. www.archivnet.hu 2004/3.

Sümegei György

KÉP-SZÓ. Képzőművészek '56-ról. Bp., PolgART, 2004.

Fotók a Történeti Levéltárban. *Az átmenet évkönyve, 2003.* (Szerk.: Gyarmati György) Bp., ÁBTL, 2004. /Trezor 3./ 309-328. o.

Négy nap alatt. Rapaich Richárd fényképei 1956 végéről. *Fotóművészet, 2004/3-4.* 136-145. o.

Nagy Éva menekült festő. *Korunk, 2004/12.* 77-82. o.

Szakolczainé Kovács Éva

A magyar emigráció kutatásának lehetőségei a Történeti Levéltárban. *Az átmenet évkönyve 2003.* (Szerk.: Gyarmati György) Bp., ÁBTL, 2004. /Trezor 3./ 189-197. o.

Takács Tibor

„Szól a rádió” egy államvédelmi tiszt esete a szocialista törvényességgel. *ArchivNet, 4. évf.* www.archivnet.hu 2004/1.

Jelek letről felfelé – avagy a nép szava Isten szava. *ArchivNet, 4. évf.* www.archivnet.hu 2004/2.

„Hüje volt”. *ArchivNet, 4. évf.* www.archivnet.hu 2004/3.

Szajna parti séták Nyíregyházán. *ArchivNet, 4. évf.* www.archivnet.hu 2004/6.

Kujbusné Mezei Éva: Nyíregyháza önkormányzata és Margócsy József: Utcák, terek, emléktáblák című könyvének ismertetése. *Levéltári Szemle, 2004/1.* 64-67. o.

Tóth Eszter

Zárt irattár a zárt irattárban. *Az átmenet évkönyve, 2003.* (Szerk.: Gyarmati György) Bp., ÁBTL, 2004. /Trezor 3./ 235-244. o.

Unger Gabriella

Ellenkultúra és állambiztonság. *Az átmenet évkönyve, 2003.* (Szerk.: Gyarmati György) Bp., ÁBTL, 2004. /Trezor 3./ 165-188. o.

Zsitnyányi Ildikó

Bagón dohányt. Az ÁVH bizalmas pénzügyi forrásai. In: *Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből.* (Főszerk.: Halmos Ferenc, szerk.: Gábor Júlia) Bp., Gesta K., 2004. 68-69. o.

A legdrágább akasztás. A Rajk-per költségei. In: *Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből.* Bp., Gesta K., 2004. 70-71. o.

Államvédelmi szempontból aggályos. *ArchivNet*, 4. évf. www.archivnet.hu 2004/2.

A Történeti Levéltár kiadványai

A Történeti Hivatal évkönyve, 1999.
Szerkesztette: Gyarmati György
Történeti Hivatal, Bp. 1999. 312 oldal
/ **Trezor 1.**/

Államvédelem a Rákosi-korszakban

Tanulmányok és dokumentumok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéről.

Szerkesztette: Gyarmati György
Történeti Hivatal, Bp. 2000. 366 oldal
/Állambiztonsági Történeti Tár/ (elfogyott)

Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945-1958

Tanulmányok a fegyveres testületek tagjai elleni megtorlásokról a hidegháború kezdeti időszakában.

Szerkesztette: Okváth Imre
Történeti Hivatal, Bp. 2001. 368 oldal
/Állambiztonsági Történeti Tár/

A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései

1. kötet. Az 1953. július 28. és az 1954. június 22. közötti ülések
Összeállította: Kajári Erzsébet. Szerkesztette: Gyarmati György - S. Varga Katalin
Történeti Hivatal, Bp. 2001. 880 oldal
/Állambiztonsági Történeti Tár/

A Történeti Hivatal évkönyve, 2000-2001.

Szerkesztette: Gyarmati György
Történeti Hivatal, Bp. 2002. 414 oldal
/ **Trezor 2.**/

Az átmenet évkönyve, 2003.

Szerkesztette: Gyarmati György
Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. Bp. 2004. 424 oldal
/ **Trezor 3.**/

**A Történeli Levéltár által támogatott,
vagy közös kiadásban megjelent munkák**

Bayer Zsolt: 1956 „... Hogy legyen jel”
Bp., XX. Század Intézet – Történeli Hivatal, 2000. 88 oldal

Gyarmati György: A politika rendőrsége Magyarországon a Rákosi-korszakban.
Pécs, PTE, TDP. 2002. 68 oldal (elfogyott)

Ternai András: Levelek a pokol tornácáról.
Bp., Garbo Kiadó, 2003. 128 oldal

Eörsi László: A Széna tériek 1956.
Bp., '56-os Intézet – ÁBTL. 2004. 370 oldal

Sümegei György: KÉP – SZÓ. Képzőművészek '56-ról
Bp., PolgArt Kiadó – ABTL. 2004. 227 oldal

TÖRTÉNETI LEVÉLTÁR

1067 BUDAPEST, EÖTVÖS U. 7.

TELEFON: (1) 478-6020

FAX: (1) 478-6036

E-MAIL: info@abtl.hu

HONLAP: www.abtl.hu

POSTACÍM: 1369 Budapest Pf. 367.

ÜGYFÉLSZOLGÁLAT

TELEFON: (1) 478-6025

ÜGYFÉLFOGADÁSI IDŐ

HÉTFŐ, SZERDA, CSÜTÖRTÖK: 9-12, 13-16

KEDD: 10-12, 13-18

PÉNTEK: 9-12

A KUTATÓTEREM NYITVATARTÁSA

HÉTFŐ, SZERDA: 9-16

KEDD, CSÜTÖRTÖK: 10-18

Felelős kiadó Gyarmati György főigazgató
1369. Budapest, P. 367.

www.abtl.hu

Nyomdai előkészítés .....

Nyomdai kivitelezés .....

Készült 500 példányban